

РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ У АФГАНІСТАНІ У 2001-2010 РОКАХ

У статті досліджено проблематику проведення психологічних операцій в Афганістані у 2001-2010 роках. Проаналізовано основні типи та категорії американської тактики ведення психологічних операцій. Проаналізовано основні функції психологічних операцій в цілому та їх функції під час кампанії у Афганістані. Проаналізовано методи ведення психологічних операцій під час кампанії в Афганістані до яких входять листівки, радіотрансляції та інші. Розглянуто певні операції військ інформаційно-психологічно забезпечення США під час кампанії в Афганістані. Визначено проблеми американської тактики ведення психологічних операцій та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *війна в Афганістані, психологічні операції, інформаційно-психологічне забезпечення, психологічна війна, збройні сили США, боротьба з тероризмом, зовнішня політика США.*

The article inquires the range of problems of psychological operations in Afghanistan in 2001-2010. Analyzes the main types and categories of U.S. psychological operations tactics. Analyzes the main features of psychological operations in general and their functions during the campaign in Afghanistan. The methods of psychological operations during the campaign in Afghanistan, which include leaflets, radio broadcasts and other. Examines some operations of U.S. information and psychological support forces during the campaign in Afghanistan. Identifies problems of the U.S. psychological operations tactics and their solution.

Keywords: *the war in Afghanistan, psychological operations, information and psychological support, psychological warfare, the U.S. armed forces, war on terror, foreign policy.*

В статье исследованы проблематику проведения психологических операций в Афганистане в 2001-2010 годах. Проанализированы основные типы и категории американской тактики ведения психологических операций. Проанализированы основные функции психологических операций в целом и их функции во время кампании в Афганистане. Проанализированы методы ведения психологических операций во время кампании в Афганистане в которые входят листовки, радиотрансляции и другие. Рассмотрены

¹ студент 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: асит Мельничук Н.Б.

некоторые операции войск информационно-психологического обеспечения США во время кампании в Афганистане. Определены проблемы американской тактики ведения психологических операций и пути их решения.

***Ключевые слова:** война в Афганистане, психологические операции, информационно-психологическое обеспечение, психологическая война, вооруженные силы США, борьба с терроризмом, внешняя политики США.*

Постановка проблеми. У наш час все більше і більше конфліктів ведуться вже не традиційними видами зброї та навіть не новими, технологічними. Вони здійснюються за допомогою інформаційно-психологічні операції - зброї, що знищує людей не фізично, а морально, психологічно, розкладає людське суспільство. Особливо у цьому виділяються США, у яких витрати саме на цю галузь одні з найвищих серед інших статей витрат міністерства оборони.

Мета статті – дослідити ефективність та проблеми психологічних операцій під час війни у Афганістані.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Головною проблемою під час дослідження цієї проблеми є те що більша частина документів є закритими і виключно для службового користування військ США. Але у відкритому є також декілька інформативних доповідей. Найважливішими є ґрунтовний аналіз операції розроблений корпорацією RAND [4]. Другим важливим джерелом є роботи сержант-майора збройних сил США у відставці Герба Фрейдмана [5], який сам брав участь у проведенні багатьох операцій.

Виклад основного матеріалу. Після терористичних актів 11 вересня 2001р. у Нью-Йорку й Вашингтоні, у яких загинуло понад 5 тис. осіб, перед США постало завдання знищити міжнародну екстремістську ісламську організацію «Аль-Каїда» і скинути підтримуючий її афганський режим талібів.

Це була досить складна військова операція, яка мала включати в себе не тільки прямі військові дії, а й інші методи ведення сучасних конфліктів. Так, невід'ємною складовою будь-яких сучасних військових кампаній збройних сил провідних держав світу стали інформаційні та психологічні операції (ПСО). За допомогою успішного проведення цих операцій можна не тільки схилити на

свій бік світову громадську думку, а й забезпечити виконання конкретних оперативних і тактичних завдань в районі бойових дій. Через це у ході операції в Афганістані американське військово-політичне керівництво приділяло підвищену увагу інформаційному забезпеченню бойових дій.

Самі ПСО можна поділити на три категорії:

1. Стратегічні ПСО - це міжнародні інформаційні заходи, що проводяться задля того, щоб впливати на іноземне ставлення, сприйняття подій та поведінку на користь цілей і завдань країни, що їх проводить, як у мирний час так і під час конфлікту.

2. Оперативні ПСО проводяться по всьому спектру військових дій, в тому числі і в мирний час у певній зоні проведення операції з метою сприяння ефективності військової кампанії.

3. Тактичні ПСО проводяться по всьому спектру саме військових операцій на підтримку конкретного тактичного завдання проти супротивника.[4]

Функції ПСО полягають у наступному:

- впливі на світову спільноту через розповсюдження інформації по обраним каналам, щоб вплинути на їх поведінку, задля отримання підтримки або неутручання у військові операції;
- у пропагуванні серед мирного населення, країни проти якої ведуться операції, інформації для підтримки гуманітарної діяльності, послаблення спротиву, відновлення громадського порядку та подальшої його підтримки;
- протидії пропаганді, дезінформації та інформації супротивника для того, щоб правильно подати свої замисли та дії, і тим самим, не дозволяючи іншим впливати на громадську думку у зоні проведення ПСО та у своїй країні. [4]

Основними об'єктами психологічного впливу в ході здійснення психологічних операцій в Афганістані стали бойовики ісламського руху Талібан і «Аль-Каїди», особовий склад збройних формувань Північного альянсу і підрозділів афганських урядових військ, а також цивільне населення країни. У зв'язку з наявністю у останнього малої кількості телевізійних

приймачів, основними засобами психологічного впливу стали друковані матеріали у вигляді листівок, плакатів і газет, а також транслювались радіопередачі пропагандистсько-інформаційного змісту.

Розуміючи всю важливість ПСО під час таких масштабних операцій, США та їх союзники почали використовувати ПСО за кілька днів до перших ударів по Афганістану. Так, на початок операції «Непохитна свобода» до Афганістану, Пакистану, Узбекистану й Киргизії були перекинуті підрозділи 4-ї Групи психологічних операцій ССО (Сили Спеціальних Операцій) з США. На авіабазу Ханабад (Узбекистан) прибули два літаки «Команд Соло» зі складу 193-го авіакрила спецоперацій Національної гвардії США. Перші польоти літаків С-130Е для радіомовлення над територією Афганістану проводилися 23 вересня 2001 року. З початком бойової фази операції американська авіація в результаті цілеспрямованих ударів знищила керівництво Талібів. В Ісламабаді розмістили «медіа-центр швидкого реагування», що зробило роботу західних ЗМІ оперативною, та дозволяло їм діяти на випередження у висвітленні подій на Середньому Сході.

Знищення авіацією радіостанції талібів «Голос Шаріату» в Кабулі підірвало пропагандистські ресурси талібів і забезпечило американським силам ПСО монопольне положення в радіоєфірі Афганістану, а також дозволило надалі використовувати для передачі своїх радіопрограм частоти, на яких раніше віщали радіостанції талібів. Фахівці ПСО США розгорнули радіомовлення загальним обсягом до 10 годин на добу (по 5 годин в ранковий і вечірній час) на середніх і коротких хвилях. Воно здійснювалося мовами дарі і пушту як з бортових радіопередавачів літаків С-130Е «Команд Соло», так і зі стаціонарних радіостанцій і ретрансляторів, встановлених на територіях Пакистану, Туреччини та Киргизії. [2]

Було відновлено віщання радіостанції «Вільний Афганістан», а також налагоджувалось віщання спеціальних програм таких як, наприклад, «Інформаційне радіо», що транслювалися «Голосом Америки» та «Радіо Свобода». Інформаційні матеріали для радіопередач готувалися фахівцями з 4-ї групи ПСО. У радіопрограмах особливе місце займала тема дискредитації

лідерів Талібану і «Аль-Каїди», а також цитування текстів з Корану, спеціально підібрані американськими фахівцями для спростування тез талібської пропаганди і антиамериканських висловлювань бін Ладена. Починалися і закінчувалися радіопрограми народною афганською музикою. Інформаційні центри, де працювали переважно співробітники підрозділів ПСО, розгорнули в Кабулі, Баграмі, Кандагарі й Мазарі-Шарифі. Серйозні зусилля докладалися до підготовки кадрів для афганських мас-медіа.

За вирішальною участю спеціалістів ПСО ССО США виконувались такі завдання під час операції «Непохитна свобода»:

- деморалізація бойовиків руху «Талібан» і «Аль-Каїди», а також спонукання їх до припинення опору;
- підвищення бойового духу особового складу місцевих збройних формувань антитерористичної коаліції й підрозділів афганських урядових військ;
- дискредитація ідеології ісламського руху «Талібан» в очах світової спільноти та агітація за підтримку нового уряду країни, а також дій збройних сил США і їх союзників.[4]

У ході антитерористичної операції «Непохитна свобода» через складність радіовіщання командування США велику роль приділяло друкованій пропаганді. Основними цілями якої були:

- деморалізація і схилення до припинення опору та здачі в полон членів збройних формувань «Талібан» і «Аль -Каїда» ;
- роз'яснення народові Афганістану цілей США і причин появи американських військ в регіоні;
- завоювання симпатій і забезпечення співробітництва з боку місцевих жителів.

Також органам ПСО на перспективу було поставлено завдання формування проамериканської орієнтації у місцевої політичної еліти з метою забезпечення довготривалого впливу США .

Основні матеріали друкованої пропаганди в Афганістані видавалися і розповсюджувалися у формі листівок. Листівки розповсюджувалися за

допомогою авіації (літаки С-130 , С-141) і безпілотних літальних апаратів з використанням спеціальних авіаційних тар (місткість 20-40 тис. листівок) і авіаційних бомб (30-80 тис.) [3].

З урахуванням низької грамотності населення (менше 40%) основний наголос при підготовці листівок робився на ілюстровані засоби наочної агітації. Тексти були в основному максимально короткими і простими, побудованими на менталітеті афганців. Американські фахівці розробили десятки варіантів адресних листівок, призначених для різних верств афганського суспільства.

В той же час, операції мали багато недоліків та помилок, так, найбільш помітним недоліком операцій у Афганістані була нездатність ефективно протистояти пропагандистській кампанії талібів проти сил США і НАТО, яка опиралася на відомості про жертви серед цивільного населення через дії антитерористичної коаліції, як у середині країни так і на міжнародному рівні. Проте, пропаганда талібів серйозного успіху, який би привів до широкої народної підтримки руху Талібан не знайшла. Навпаки, більшість опитувань показують, що до талібів відносяться негативно, це показує, що їх повідомлення не досягли всіх своїх цілей. Хоча результати опитування на районному рівні сильно розрізняються, але в більшості таліби не користуються великою популярністю. Підрозділи ПСО акцентували увагу на конкретних актах діяльності талібів, які можуть бути розцінені як тероризм, наприклад, руйнування шкіл і вбивства вчителів, котрі виступали проти їхнього руху. Тим не менш, протягом 2001-2010 рр., місцеві мешканці зазвичай не відповіли на пропозиції щодо винагороди за інформацію про терористичних лідерів.

За поглядами певних американських військовопосадовців [5], ПСО повинні здійснюватися виключно на місцевому рівні і бути спрямованими на тактичні цілі. Проте, це є досить суперечливим твердженням тому, що вони є інструментом впливу на іноземні держави та встановлення контакту з аудиторією на значно вищому рівні, ніж на рівні поселень. Тому обмеження ПСО, виключно до рівня тактичної підтримки військових операцій, може призвести до серйозних негативних наслідків.

Ще однією проблемою є теми та повідомлення ПСО. Як правило, вони були більш ефективними, коли теми та повідомлення відображали прагнення саме афганського населення до миру і прогресу. Слід підкреслити, що на даний момент афганська аудиторія не є однорідною. Навпаки, афганське суспільство глибоко розділене етнічними, племінними та регіональними розколами, і це впливає на цільовий відбір та аналіз аудиторії. Ключова аудиторія для вирішення проблеми боротьби з повстанцями – це пуштуни, які становлять близько 42 відсотків населення країни і населяють ті області, де вплив талібів є найбільшим [4]. Нездатність адекватно включати пуштунське світосприйняття може звести нанівець потенційну ефективність багатьох ПСО. У цьому відношенні сили ПСО США були піддані критиці за неадекватну протидію маніпуляцій талібів, які використовували теми пуштунських релігійних і націоналістичних настроїв. Такі теми, як сприяння розвитку демократії та участі у виборах краще сприймалися аудиторією протягом 2001-2005 рр., ніж у наступні роки, в тому числі, під час самих нещодавніх виборів в 2009 і 2010 років. Причина цього зниження ефективності, не стільки пов'язана зі змістом повідомлень та пропаганди, скільки зі зростаючим розчаруванням корупцією режиму і його нездатністю забезпечити безпеку. Крім того, довіра до сил США підбивається повідомленнями та суперечливими публічними заявами Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) або уряду США щодо повітряних ударів, супутнього збитку, нічних рейдів та фальсифікації виборів. Це вказує на те, що зовнішні чинники над якими персонал ПСО не має ніякого контролю, в кінцевому рахунку можуть значною мірою впливати на сприйняття їх повідомлень серед цільових аудиторій.

Детальне вивчення ПСО у Афганістані виявило ще декілька взаємопов'язаних проблем, основними з яких є:

- відсутність стандартизованої системи інтеграції операцій ПСО та інформаційних операцій;
- довготривале очікування відгуку та координаційні або технологічні затримки;
- ізоляція офіцерів, відповідальних за проведення ПСО;

- нездатність використовувати неформальний вербальний зв'язок з афганським населенням;
- відсутність загальної системи критеріїв ефективності.

Ці проблеми намагалися вирішувати протягом усієї кампанії і результат їх виявлення та вирішення зіграв величезне значення під час Іракської операції та подальших операцій у Лівії та Сирії. Так, армія США в даний час робить доктринальні зміни для поліпшення використання ПСО. За директивою президента Барака Обами, армія перероблює інформаційне керівництво щодо експлуатації ПСО. Підполковник Шон Страуд, який до травня 2009 був директором з питань стратегічної комунікації в об'єднаному центрі озброєнь армії США в Форт-Лівенворт, координує цю роботу, говорить, що попередні версії інформаційного забезпечення армії давали старшим офіцерам, які знаходяться далеко від бою, відповідальність за прийняття рішень з інформаційної та пропагандистської діяльності. Нове керівництво в свою чергу буде розширювати права і можливості командирів, які знаходяться безпосередньо у зоні бойових дій.

Щоб протистояти ефективним зусиллям Талібану поширювати невдоволення в Афганістані і Пакистані, президент Обама підтримує використання електронних засобів масової інформації, стільникових телефонів та радіо, задля збільшення підтримки афганського населення. Цей підхід буде виконано за допомогою збільшення зон покриття та розвитку мережі стільникового зв'язку в Афганістані. Контр-адмірал Грегорі Дж. Сміт, директор зв'язку при Центральному командуванні США, заявляв в інтерв'ю, що успіх в цьому починанні буде залежати, як від здатності військових доставляти новини швидко та точно, так і у оснащенні місцевих жителів інструментами для того, щоб вони могли вільно спілкуватися один з одним. Сміт також заявляє, що ефективним підходом в Афганістані може бути «розширення прав і можливостей спілкування та мовлення» серед афганців, підтримуючи місцеві ЗМІ, в особливості радіостанції і розвиток дискусій у суспільстві.

Задля досягнення ефективності ПСО мають бути прийняті до уваги три основні критерії:

Довіра: цей пункт включає в себе два основних аспекти: наскільки правдоподібним або доречним є зміст повідомлення для цільової аудиторії і наскільки авторитетним є посланник або засоби розповсюдження.

Відповідні культурні, соціальні, політичні, або релігійний контексти: це означає уникати поширеної помилки дзеркального зображення – тобто представляти пропаганду з урахуванням потреб США, а не цільової аудиторії. Вона також має відповідати канонам ісламу, як це практикується зараз у Афганістані.

Загальна ефективність: операції повинні надати докази, що аудиторія сприйняла або поводить ся так, як це передбачалося.

Резюмуючи можна стверджувати, що ПСО у Афганістані стали тренувальним майданчиком для вироблення американської стратегії ПСО у XXI столітті і саме через виявлення помилок стратегії та їх усунення, США змогли досягти значних результатів під час подальших військових операцій з імплементацією ПСО.

Список використаних джерел:

1. Тюрин Д. Психологические операции ВС США в Афганистане / Д. Тюрин, В. сафонов. // Зарубежное военное обозрение. – 2002. – №3.
2. Веденеев Д. Мечем, справою і словом [Електронний ресурс] / Дмитро Веденеев. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://dc-summit.info/temy/bezopasnost/2245-mechem-spravoju-i-slovom-1.html>.
3. Владимиров В. Силы Специальных Операций США входе контртеррористической операции "Несгибаемая Свобода" в Афганистане [Електронний ресурс] / В. Владимиров, И. Попов // Зарубежное военное обозрение. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://commi.narod.ru/txt/2003/0201.htm>.
4. Munoz A. U.S. Military Information Operations in Afghanistan Effectiveness of Psychological Operations 2001–2010 / Arturo Munoz., 2012. – 202 с.

5. Friedman H. Psychological Operations in Afghanistan, Operation Enduring Freedom [Электронный ресурс] / Herbert Friedman. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.psywar.org/afghanistan02.php>.